

D. 290 f

TÜRK - İSLÂM MEDENİYETİ AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Yılda iki kez yayınlanan ulusal ve uluslar arası hakemli bir dergidir.

Editör:

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Editör Yardımcısı:

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS

Yayın Sekreteryası:

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Dicle AYDIN

Sayı: 4

KONYA - 2007

II. MEŞRUTİYET SONRASI VE I.DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ BERGAMA KAZASI (1909-1914)

Yrd. Doç.Dr. Serap Tabak*

ABSTRACT

BERGAMA TOWN (1909-1914) AFTER SECOND CONSTITUTIONAL
MONARCHY
AND BEFORE THE WORLD WAR I

The effect of chaotic period which Ottoman State confronted between 1909-1914 was seen in Bergama town as well as in İzmir province. The protest meetings and demonstrations were held in İzmir province and Bergama town in August 1909 upon Greece's invasion of Girit.

The İttihat Terakki Society began to staff in İzmir province and all over the country. The protest meetings and demonstrations were held in İzmir province and Bergama town in August 1909 upon Greece's invasion of Girit. The İttihat and Terakki Party which well organized by majority and supported by Greek candidates won the elections of Assembly Deputies in March 1912. The effect of these elections were felt in Bergama town, as well. The muslim immigrants who had come to İzmir and Bergama town from Roumelia were settled as all over the places of Anatolia after the Balkan Wars.

The production decreased since the men were enrolled for Balkan Wars. The diseases such as dysentery, cholera, tuberculosis, syphilis etc. were seen in the town due to short of food and pollution of drinking water. But the necessary provisions were taken against these diseases by the Governorship. As the number of had increased, we have been noticing the development of land, rail and sea transportation which connect the town to the other cities although the Ottoman State entered into the Balkan Wars in 1909-1914.

Giriş:

Coğrafi Durumu: Bergama kazası, İzmir'in kuzey doğusunda, deniz seviyesinden yaklaşık 63 m yükseklikte bir alanda kurulmuştur. Kaza doğudan Manisa ili, batıdan Dikili ilçesi, güneyden Menemen ilçesi ve kuzeyden de Balıkesir ili topraklarıyla çevrelenmiştir¹. Kaza, Cumhuriyet öncesi dönemde geniş bir yüzölçümüne sahipti. 1307 Tarihli Aydın Vilayeti Salnamesine göre; Bergama kazası; 2856 km² lik bir alanı kapsıyordu². Kazadan önce Altınova

* Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Tarık Ziya İştman, *Bergama Coğrafyası*, Bergama, 1909, s.9.

² Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi, C.II, s.283.

sonra da sırasıyla Dikili, Çandarlı ve Kınık nahiyeleri ayrılmıştır. Cumhuriyetin İlanı'ndan sonraki dönemde Bergama kazasının yüzölçümü 1927 de 1829 km2 ye düşmüştür³

1-Osmanlı Yönetiminde Bergama Kazasının İdari Durumu :

Bergama kazası ve çevresi İlkçağdan beri çok önemli bir yerleşim merkezidir. Yörede önce İskender'in komutanlarından Philaeterus tarafından (M.Ö.283-153) yılları arasında Bergama Krallığı kurulmuştur. Sonra sırasıyla Romalılar, Araplar, Bizanslılar ve Haçlılar yöreye egemen olmuşlardır.

Şehir ve çevresi 1306 yılında Karesi Beyliği topraklarına katılarak Türk dönemini yaşamaya başlamıştır⁴.Karesi Beyliği'nin Bergama Emiri Yahşi Han'ın 1341 yılındaki ölümünden sonra da Osmanlı hakimiyetine geçmiştir⁵.

Osmanlılar yöreyi ele geçirince Karesi Sancağı olarak muhafaza ederek, 1393 yılında kurulan Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlamışlardır⁶.Bu beylerbeyliğinin merkezi önceleri Ankara iken, 1461'de yapılan yönetim değişikliği ile Kütahya olmuştur. Ancak, Karesi Sancağı'nın merkezi yine Balıkesir şehri olarak almıştır⁷.

XVI. y.y. dan itibaren Bergama kazası nahiyelerinin bir kısmı Karesi Sancağı'na bir kısmı da Hüdavendigar Sancağına bağlıydı⁸.XIX.y.y. ortalarında, 1850 yılında Karesi Sancağı Anadolu Beylerbeyliğinden alınarak Hüdavendigar Eyaleti'ne bağlanmış ve Bergama kazası nahiyelerinin bölünmüşlüğü de bu şekilde ortadan kaldırılmıştır⁹.

Osmanlı Devleti'nin Mülki İdaresi XIX y.y. sonlarında 8 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan İdare-yi Vilayet Kanunu'na göre yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler özellikle, 1867 den sonra hız kazanmıştır. Bu kanuna uygun olarak Aydın Eyaleti oluşturuldu¹⁰. Bu yeni eyaletin Aydın, İzmir, Menteşe ve Saruhan olmak üzere 4 sancağı vardı. Bergama kazası da bu değişiklikten nasibini aldı. Karesi Sancağı'ndan alınarak Saruhan Sancağı'na bağlandı. Saruhan'a 11 kaza bağlanmıştı. Adala, Alaşehir, Akhisar, Bergama, Demirci, Eşme, Gördes, Kasaba, Kırkağaç, Kula ve Salihli¹¹.

Bergama bu yeni düzenleme ile bir süre; Saruhan Sancağı kazası olma özelliğini sürdürdü. Nitekim1296(1878) ve 1297(1879) tarihli Aydın Vilayeti

³ İzmir Vilayeti 1339 (1923) Senesi İstatistiği, İzmir,1923,s.84; 1927-1928 İzmir Vilayeti Salnamesi,

⁴ İslam Ansiklopedisi, s.537.

⁵ Türk Ansiklopedisi, s.163.

⁶Prof.Dr. Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I. Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara,1988,s.96.

⁷ Eyüp Eriş, *Bergama Uygurluk Tarihi*, İzmir,1979,s.211.

⁸ T.Baykara, *a.g.e.*, s178-184. Ayazmend nahiyesi Karesi Sancağına, Bergama ve Navahi-i Bergama Hüdavendigar Sancağına bağlıydı.

⁹ T.Baykara, *a.g.e.*, s.126.

¹⁰ T.Baykara, *a.g.e.*, s.129.

¹¹ Eyüp Eriş, *Bergama Uygurluk Tarihi*, İzmir,1979,s.211.

Salnameleri'nde Bergama kazasını Saruhan Sancağına kayıtlı olarak görmekteyiz ¹².

Bergama kazasının idari yapısı; 1298 (1880) yılında yeniden değişmiş ve yapılan yeni bir düzenleme ile kaza Saruhan Sancağı'ndan alınıp İzmir Sancağı'na bağlanmıştır ¹³.

İzmir Sancağı'nın 10 kazası ve 10 nahiyesi vardı Bu 10 kazadan birisi olan Bergama kazası'nın 6 nahiyesi bulunuyordu. Bu nahiyeler; Nevahi-yi Bergama, Ilıca-yı Bergama, Ayazmend, Çandarlı, Kozak ve Dikili idi ¹⁴.

Mali 1307/ 1891 Aydın Vilayeti Salnamesine göre, Bergama kazasının idari taksimatı şöyledir :

Bergama Kazası :

Kuzeyden; Karesi Sancağı, doğudan Soma ve Manisa kazaları, güneyden Menemen kazası ve Çandarlı körfezi; batıdan Adalar deniziyle sınırlanmıştır.

Bergama Kazası'nın nahiyeleri:

Nevahi-i Bergama, Ilıca-ı Bergama, Ayazmend, Kozak, Dikili, Kiliseköy ve Çandarlı olmak üzere 7 tanedir. Kazanın 170 tane de köyü vardır ¹⁵.

Kaza merkezi İzmir'in kuzeyinde 39 derece, 6 dakika kuzey enleminde ve 24 derece 50 dakika doğu boylamındaki Bergama şehridir. Şehir deniz seviyesinden 23 metre yükseklikte büyük ve bereketli bir ovaya bakan dağ eteğinde kurulmuştur. Merkez kazaya 22 köy bağlıdır ¹⁶.

Köyün Adı :

Hane Sayısı:

Sazçiftliği.....	15
Kalarga	60
Aşağı Kırıklar	70
Timurcu Boğazı	38
Karaçetlemik.....	--
Pınar	23
Narlidere	26
Karaderetepe	52
Yalnızev	45
BabaSagır	42
Yağcı Bedirhanoglu	--
Tahtacı	45

¹² 1297 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.127-130; 1298 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.164-165.

¹³ 1298 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.164-165.

¹⁴ 1298 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.164-165.

¹⁵ 1298 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.164-165.

¹⁶ Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.466.

Kabukaya	50
Yağcı bedir yanı göde.....	--
Yanıgöde Avunduruk	50
Çakırbaşı	45
Kaleardı	--
Muhacir Hamzalı	28
Sarıcalar	100
Göçbeyli	238
Yukarı kırıklar	85

Nevahi-yi Bergama Nahiyesi:

Bergama'nın güneydoğusundadır. Kuzeyden Nıfs-ı Bergama nahiyesi, doğudan Soma kazası, güneyden Ilıca-yı Bergama nahiyesi, batıdan yine Bergama kazası ile çevrilidir.

Nahiye merkezi Kınık köyüne bir çeyrek mesafede, 39 derece 27 dakika kuzey, 24 derece 54 dakika doğu boylamındaki 597 haneli Poyracık köyüdür¹⁷. Nahiye 37 köy bağlanmıştır¹⁸.

Köyün Adı :	Hane Sayısı
1. Sağancı	110
2. Alacalar	58
3. Esenli	14
4. Cumalı	75
5. Çam	55
6. Teğeldi	45
7. Dünderli	23
8. Karacaali	23
9. Armağanlar	82
10. Musdaklar	13
11. Koduk Burnu	13
12. Bağaları	11
13. Enalanı	48
14. Değirmenlieli	20
15. Koca Ömerli	60
16. Örtülü	138

¹⁷ Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi ,s.567.

¹⁸ a.g.e., s.466-467.

17. Dağıstan	52
18. Baba Kebir	202
19. Karatekke nam-ı diğer	62
20. Gölcük	18
21. Aşıkviran	28
22. Büyükoba Çetmi	32
23. Musacalar	32
24. Kaşıkçı	53
25. Balabanlı	14
26. Yaylacık Hardal	12
27. Yaylalar	70
28. Hamza Hoca	45
29. Çiftlik	27
30. Köşeler	52
31. Sudcahlı	45
32. Işıklar	36
33. İbrahimioğlu	40
34. Bademalanı	45
35. İnceoğlu	90
36. Karasığırlı	82
37. Çalde	45

Ilıca-i Bergama Nahiyesi:

Bergama kasabasının doğu tarafında kurulmuş olup, kuzeyden Soma kazası, güneyden Nevahi-i Bergama, batıdan Nıfs-i Bergama, doğudan da yine Soma kazasıyla sınırlanmıştır.

39 tane köyü vardır. Nahiye merkezi Bergama'nın doğusunda 39 derece 4 dakika kuzey enleminde ve 25 derece 1 dakika doğu boylamında yer alan 45 haneli Zağnos köyüdür¹⁹

Nahiyyeye bağlı köyler şunlardır²⁰ :

Köyün Adı	Hane Sayısı
1. Zagnos	45
2. Ayas	85
3. Muhacir hamidiye	42

¹⁹ Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi , C. II, s.568.

²⁰ Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi , C.II, s.467.

4.	Doğancı	46
5.	Paşa	75
6.	Örenli	75
7.	Çit	75
8.	Firuzlar	115
9.	Ahmedbeyli	45
10.	Alibeyli	113
11.	Dere	55
12.	Sarıcaoğlu	25
13.	Kupukaya Tahtacı	12
14.	Bölcek	75
15.	Kozluca	75
16.	Tırmanlar	89
17.	Alhadlı	40
18.	Karalar	48
19.	Karakocalar	38
20.	Baklalık	21
21.	Çayır Diğer Ablık Deresi	80
22.	Oruçlar Doğan Bövesi	90
23.	Çaltıkuru	23
24.	Kıldonlu	25
25.	Yalnızdam	70
26.	Yortanlı	26
27.	Çamoba	160
28.	Çeltükçü	60
29.	Köhünderesi	8
30.	Ürgütler	55
31.	Karacalar	27
32.	Tahtacı	58
33.	Katranlı	55
34.	Kırcalarbaşı	85
35.	Çürükbağlar	30
36.	Akçenger	35

Bergama kazasının bu idari taksimatı, bazı değişiklikler dışında Cumhuriyet dönemine kadar aynen korunmuştur. Yapılan değişikliklerde bazı nahiye adlarının değiştirilmesi ve köy sayısının artmasıydı. 1312 (1894) Devlet Salnamesi'nde kaza ve nahiyelerinin aynı olduğu fakat köy sayısının 173'e çıktığı görülür²¹. Bu durum, 1317 (1889) ²² ve 1326 (1908)²³ değişmeden korunmuştur.

Mali 1324 (1908-1909) Osmanlı Devlet Salnamesine göre; Bergama Kazasında Kemal Bey Kaymakam ve Mehmet Nuri Efendi ise Naip olarak görev yapmaktaydı²⁴. Mali 1325 (1909-1910) Osmanlı Devlet Salnamesinde ise; Naiplik görevine Avis Naili Efendi'nin atandığını görmekteyiz²⁵.

1326 (1910-1911) tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'ne göre;

Bergama kaza merkezine bağlı 173 ve 7 nahiye mevcuttu Bu köy ve nahiyelerin dağılışı şöyle idi²⁶:

Kaza-yı mezkûra mülhak Kurra	Nevahi:	
20	0	Nefs-i Bergama
37	1	Ilıca-yı Bergama
14	1	Dikili
15	1	Çandarlı
17	1	Ayazmend
37	1	Nevahi-yi Bergama
16	1	Kilise
17	1	Kozak
Toplam:	173	7

Yine, Mali 1326 (1910-1911) tarihli Osmanlı Devlet salnamesine göre, Bergama kazasının memur kadrosu şu isimlerden oluşuyordu: Kaimmakam Ahmet Münir Bey, Naib ve Aydın Mahkemesi Hukuk Reisi Abdullah Saib Efendi, Ceza Reisi Mehmet Kadri Efendi ve Müdde-yi Umumi muavini Mustafa İhsan Efendi²⁷.

²¹ 1312 *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, Dersaadet, 1312, s.648.

²² 1317 *Aydın Vilayeti Salnamesi*, s.177.

²³ 1326 *Aydın Vilayeti Salnamesi*, s.313.

²⁴ 1324 *Osmanlı Devlet Salnamesi*, Dersaadet, 1324, s.804.

²⁵ 1325 *Osmanlı Devlet Salnamesi*, Dersaadet, 1325 s.803.

²⁶ *Salname-yi Devlet-i Aliye-yi Osmaniye*, seneyi maliye 1326, s.551.

²⁷ *a.g.e.*, s. 550.

1909 yılının Kanun-ı evvel (Aralık) ayında İzmir Sancağı'na bağlı kazalarda görev yapan nahiye müdürleri ile katipleri değişmiştir. Bu sırada İzmir Sancağı'nın Bergama kazası ve nahiyelerinde görev yapan memurlarda da şöyle değişiklik olmuştur.

Nevahi-yi Bergama müdürlüğü'ne sürekli olarak Ermenek müdürü, Ilıca-yı Bergama müdürlüğüne sürekli olarak Mehmed Şükrü, Kozak Müdürlüğüne Nevahi-yi Bergama müdürü vekili Ali Rıza Bey, Çandarlı'ya Birgi müdürü sabıkı Ali Rıza ve Dikiliye de sürekli olarak Nesib Beyler tayin edilmiştir²⁸. Ilıca-yı Bergama ve Çandarlı nahiyelerinin katiplikleri görevine ise kimse atanmamıştır. Nevahi-yi Bergama müdürü 800 kuruş, diğer nahiye müdürleri ise 600 kuruş maaş alacaktı.

Bergama kazasının nahiyelerinin katiplerinde de değişiklikler olmuştur. Nevahi-yi Bergama ya Ahmed Hilmi, Kozak'a mahalli vergi katibi Emin, Dikili'ye Ahmet Sezai, Ayazmend'e Mustafa Hamid Beyler tayin edilmiştir. Nevahi-yi Bergama katibi 250 kuruş, diğer nahiye katipleri ise 200 kuruş maaş alacaktı²⁹.

1910 yılının 14 Temmuz günü, Bergama aşar başkatipliğine Urla aşar başkatibi Hüseyin Bey tayin edildi³⁰. 21 Temmuz 1910 günü ise; Bergama Ceza reisliğine Mehmet Fevzi Efendi tayin edildi.³¹

1910 yılının Nisan ayında daha önce; Bergama kazası çevresinde oluşturulan ve "Hamidiye" diye adlandırılan mahalle ile köylerin adları değiştirilmiştir. "Hamidiye" adı taşıdığı halde adları değiştirilen mahalle ve köyler şunlardır: Kınık kasabasında kain Çerkez Hamidiye mahallesinin adı "Osmaniye"ye, Ayazmend'deki Hamidiye mahallesinin adı "Selimiye" ye, Ilıca-yı Bergama'daki Hamidiye mahallesinin adı "Aziziye"ye ve Dikili'deki Hamidiye mahallesinin adı "Meşrutiyet"e, Dikili'nin İsmaili'ye köyüne bağlı Hamidiye mahallesinin adı "Muradiye"ye ve Ilıca-yı Bergama'nın Tahtacı köyünün Hamidiye mahallesinin adı ise; Mahmudiye" diye değiştirilerek adlandırılmıştır. Bu durum, vilayetce yazı ile Dahiliye Nezaretine bildirilmiştir³².

Nüfus Ve Muhacirler :

İlk çağlardan beri Bergama ve çevresi önemli bir yerleşim yeridir. M.S.II.yüzyılda Bergamalı ünlü hekim Calinos'un bildirdiğine göre ; sadece Bergama şehrinin nüfusu 120.000 civarındaydı. Ancak bu parlak dönem Bizans çağında giderek gerilemiştir³³.

²⁸ Ahenk, 17 Zi'l-hicce 1327.

²⁹ Ahenk, 17 Zi'l-hicce 1327.

³⁰ Ahenk, 1 Temmuz mali sene 1326

³¹ Ahenk, 8 temmuz mali sene 1326.

³² Ahenk, 27 Rebiü'l-evvel sene-yi hicriye 1328

³³ Meydan Larousse , Bergama Maddesi , s.300.

Yöre Türklerin eline geçince tekrar kalabalıklaşmaya ve önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemin nüfusuna ait ilk bilgileri, yöreyi ziyaret eden seyyahlardan almaktayız.19.y.y.ın ilk çeyreğinde, 1816 yılında Bergama'yı ziyaret eden Turner'e göre; şehir toplam 2500 hanedir.Bunun 500 hanesini Rum, 30 hanesini Yahudi ve 20 hanesini de Ermeni cemaatleri oluşturur.Bergama'yı ziyaret eden bir başka seyyah A.Randell'e göre ise,1826 yılında şehrin nüfusu 15.000 kişidir³⁴.

17. ve 18.y.y.larda tam bir türk yerleşim yeri olan bazı yöreler 20.y.y.'ın başlarında Rumların çoğunluğu teşkil ettikleri yerleşim yerleri haline gelmişlerdir. Hatta İzmir çevresinde, Rumlara ait yerleşim yeri şeklinde köyler oluşmuştur. Bunlardan biri, Narlıdere ye bağlı Rum Yeniköy karyesidir³⁵. Rum nüfusunun artış olayını Bergama kasabası, Dikili, Bergama kazası, Menemen kasabası, Nif kasabası, Buca, Bornova, Pınarbaşı, Kokluca, Hacılar ve Mersinli de de gözlemek mümkündür. Sadece Rumların yerleşim yerlerine geliş sebeplerinde farklılıklar vardır³⁶.

Bağımsız Yunanistan'ın kurulması ile Batı Anadolu sorunu ortaya çıkmış, Yunanistan Batı Anadolu Rumlara örnek gösterilmeye başlanmıştır. Aynı dönemde Batı Anadolu kıyılarındaki Rum topluluklarını ekonomik yönden gelişmeleri kısmen Yunanistan'dan Rum göçüne bağlı olduğundan göç çekici bir hale gelmiştir. Örneğin; Maden işlerinde tecrübeli olan Midillili ve Lavrionlu Rumlara Bergama'daki ve Balya'daki maden ocaklarını işletmek üzere harekete geçmişlerdir.³⁷

Bergama kazası hakkında ilk resmi bilgileri 1831 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan ilk nüfus sayımı sonuçlarından öğreniyoruz. Ancak, bu nüfus sayımında asker ve vergi mükelleflerini tespit edebilmek için, sadece erkek nüfusu sayılmıştır. Bergama kasabasının erkek nüfusu 3452 kişidir.³⁸ Bu sayımda kazada gayr-ı müslüm (Kıpti, Yahudi ve Ermeni) erkek nüfusu hiç olmadığı belirtilmektedir. Buna karşın, 1297(1879) tarihli Aydın Vilayeti Salnamesine göre ise; kazanın 32 bin nüfusunun 25 bini Müslim, 6 bini gayr-ı müslim olarak verilmektedir.³⁹

Mali 1307(1891) tarihli Aydın Vilayeti Salnamesine göre; Bergama kazası'nda 23.440, nahiye ve köylerinde de 42.271 kişinin yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı adlı sözlükde, 1307 (1891) Aydın Vilayeti Salnamesi'nin bilgileri, toplam kaza nüfusu dışında aynen tekrarlanmaktadır. Kaza nüfusu ise,11.482 erkek, 9715 kadın olarak, toplam 21.197 kişi olarak bildirilmektedir. Bu bilgi 1307 (1891) Aydın Vilayeti

³⁴ F.Peker, *a.g.e.*,s.24. .

³⁵ Ahenk,7 Kasım 1911.

³⁶ Siren Bora, 1908-1912 *İzmir Sancağı'nda Rumlara*, D.E.Ü.Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1988, s.38.

³⁷ S.Bora , *a.g.t.*, s.40.

³⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı1831*, Ankara,1943, s.201.

³⁹ 1297 *Aydın Vilayeti Salnamesi*, s.150.

Salnamesi ile çelişmektedir.1307(1891) de Bergama kazası'nın nüfusu 23.440 iken,1313(1895) yılında 21197 'e inmesi geçen 4 yıl içinde nüfusun gerilediğini göstermektedir⁴⁰.

1326 (1908) Aydın Vilayeti Salnamesi'nde XX.yy.'ın başında Bergama kazası ve nahiyelerindeki tebaların nüfusu ile bunların kadın-erkek olarak dağılımı belirtilmektedir:⁴¹

	YAHUDİ		ERMENİ		RUM		İSLAM		GENEL
Bergama	297	308	187	202	3047	3512	5956	6143	19.652
Dikili	—	—	—	—	330	1426	1177	1165	5.103
Çandarlı	—	—	—	—	741	822	1550	1550	1684
Kilise	—	—	—	—	389	504	1795	1915	4.603
Ayazmend	—	—	—	—	156	161	2039	2208	4.564
Kozak	—	—	—	—	—	2	2916	2985	5.901
Ilıca-i Bergama	—	—	—	—	355	430	5394	5486	11.670
Nevahi-i Bergama	—	—	245	251	1040	1176	5717	5618	14.070
Toplam :	297	308	432	453	7063	803926	5442	7194	70.330

1339/ 1923 tarihli İzmir Vilayeti istatistikine göre; Bergama kazasının merkezinde 817 gayr-ı müslüm yaşıyordu. Bergama merkez kazası ve 29 köyünün nüfusu 4.900 idi. Bergama'ya bağlı merkez kazası dışında 6 nahiyesi vardı.1-Çandarlı nahiyesi ve 11 köyünün nüfusu 3.600,2-Reşadiye nahiyesi ve 17 köyünün nüfusu ise; 4.208 idi.3-Kınık nahiyesi ile ona bağlı 34 köyünün nüfusu 13.841dir.4-Kozak Yukarıbey nahiyesi ve 19 köyünün nüfusu ise; 5.905 dir.5-Turanlı nahiyesi ve ona bağlı 37 köyünün nüfusu ise; 12.508 idi.6-Altınova nahiyesi ve 15 köyünün nüfusu ise 4.646 dır.1339(1923) tarihli İzmir Vilayeti

⁴⁰ 1313 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.311.

⁴¹ 1326 Aydın Vilayeti Salnamesi,s.312.

İstatistiğine göre; Bergama kazası ile ona bağlı 6 nahiye ve 152 köyünün toplam nüfusu 49.611 idi⁴².

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Rumeli Türklüğünü beş yüz yıllık kökünden söküp attı. Yaklaşık yarım milyon Türk insanı can verdi. Bir milyon kadar Rumeli muhaciri Anadolu'ya sığındı. Böylece Bulgarlara bir vatan açıldı. 1878 Berlin Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna Vilayeti üzerinde bir Bulgar Prensliği kuruldu. Ama çok milletli imparatorluk toprakları üzerinde kurulan bir üniter Bulgar milli devleti sınırları içinde çok önemli bir Türk nüfusu kaldı⁴³.

Bundan sonra da orada kalan bu nüfus Türk-Bulgar ilişkilerinin değişmez konusu olmuştur. Bulgaristan mümkün olduğu kadar geriye kalan bu nüfusu da göndermeye uğraşiyor ve halkın göç etmesine yol açabilecek her yola başvuruyordu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla beraber ortaya çıkan toplu göç olayının başta göçmen problemleri olmak üzere ortaya çıkardığı problemin Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin bu kez de Balkan Harpleri esnasında tekrar edildiği görülmektedir⁴⁴.

Birinci ve İkinci Balkan Savaşları (1911-1913) Rumeli'de yaşayan Türkler için yıkım olmuştur. On binlerce sivil öldürülmüş, yüz binlercesi de yaşadıkları topraklardan sürülmüştü. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yunanistan'a bıraktığı topraklarda yaşayan Türklerin Yunan uyruğuna geçebileceklerini veya isterlerse Türkiye'ye göç edebileceklerini hükme bağlayan 14 Kasım 1913 antlaşmasının Yunanlılar tarafından ihlalinden sonra Türkler göçe zorlanmıştı. Bulgar, Sırp ve Yunan çetelerinin insanlık dışı davranışları sonunda yollara dökülen göç kafileleri, İstanbul ve Anadolu'ya doğru yola çıktılar⁴⁵.

Balkan Savaşlarının beraberinde getirdiği muhacirler ve bunların iskanı yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep oldu.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Balkan Savaşına kadar Aydın Vilayeti'nin Bergama kazası ile ve ona bağlı köylerde göçmenlerin yerleştirildikleri yerler aşağı da şöyle belirtilmiştir⁴⁶:

⁴² İzmir Vilayeti 1339 Senesi İstatistiği, İzmir, 1339, s.17-21.

⁴³ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara, 1986, s.10.

⁴⁴ Bu konu için bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Cilt II, Kısım II, Ankara, 1983 ; Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki, 1908-1914*, İstanbul, 1986 ; Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, Cilt II, İstanbul, 1978.

⁴⁵ Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1981, s.50.

⁴⁶ *Ahenk*, 13 Nisan 1906.

Eski İsmi :
Bergama'daki mahaller :

Yeni İsmi :

Hamidiye	Hamidiye
Bahriyun	Ma'muret-ül hamid
İcadiye	Aziziye
Çerkez Muhacir	Fatih
Hacı Musalar	Süleymaniye
Yeni camii Çerkez	Osmaniye

Bergama'daki kura

İhsaniye	Ertuğrul
Osmaniye	Osmaniye
Tepearası Sultaniye	Burhaniye
Hamzalı	Hamidiye
Yayasığır	Süleymaniye
	Kadriye
Mecidiye	Mecidiye
Tekeçiçen	Selimiye

19.yüzyılın son çeyreğinden beri süregelen muhacirler sorunu Balkan Savaşları'nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Yunanistan'a bıraktığı topraklarda yaşayan Türklerin göçe başlamasıyla beraber büyük bir artış gösterdi. Muhacirlerin kabilelerle İzmir'e gelmesi beraberinde bir çok problemi de getirdi. Bunların iskanı, beslenmesi ve sağlık durumları önemli bir problem olarak vilayet yönetimini meşgul etmiştir. Rahmi Bey'in göreve başlamasıyla birlikte bu sorunun çözümü yolunda da tedbirler alınma yoluna gidildi.Vali Rahmi Bey'in başkanlığında faaliyetlerini sürdüren Muhacir Komisyonu, muhacirlerin yerleştirilmesi ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli girişimlerde bulunmuştur.Muhtar Bey'in başkanlığında bulunan "Mübadele-i Muhacirin Muhtelit Komisyonu" ise İslam ve Rum Muhacirlerinin mübadelesi üzerinde çalışmalarda bulunuyordu⁴⁷.Vilayet Muhacirin Komisyonu, gelen muhacirlerin yerleştirilmesi için bir takım girişimlerde bulunmuştur.

Muhacirlerin daha sonra iskan edilmesi yoluna gidilmiştir. Paralıköprü ve Punta civarlarında birer muhacir mahallesi oluşturulması için çalışmalara başlanılmıştır. Muhacirlerin İzmir Vilayeti'nin kaza ve köylerinde yerleştirilmesi

⁴⁷ *Ahenk*,29 Haziran 1331.

için de girişimlerde bulunulmuştur⁴⁸.Muhacir yerleştirilecek kazalardan biri de Bergama kazası idi.

Balkan Savaşlarından sonra İzmir vilayeti'nin Bergama kazası dahilinde iskan edilecek muhacirin için; merkez kazada 20, Kınık da 10, Reşadiye de 10 hane olmak üzere toplam 40 hanenin inşasına karar verildi. Bunun için, sarf edilmek üzere hükümetçe 40 bin kuruş havale yapılarak Bergama kazasına gönderildi⁴⁹.

Ulaşım

Bergama'nın Kozak nahiyesi dahilinde Koklan(?) çayı üzerinde vaki olup, seylapdan dolayı yıkılmış olan 3 adet ahşap köprünün 1909 yılının Aralık ayında halkın parasal yardımı ile bir hafta içinde tamamlandığı belirtilmektedir.⁵⁰

İzmir Valisi Rahmi Bey, gerek İzmir'in içindeki, gerekse çevre yerlerdeki yolların durumu ile yakından ilgilenmiştir⁵¹.Çünkü yollar ulaşımı engelleyecek bir bozukluğa sahipti.Bu konudaki köklü çalışmalar çiftçilerin, tüccarların kazançlarının artmasını sağlayacak ve devletin senelik geliri üzerinde ciddi bir ilerlemeye neden olabilecek kadar büyük bir önem taşıyordu.Vilayetin ve Encümenin fikrine göre yapılması gereken yollar,Vilayet tarik-i bedelatının senelik masrafları çıkarıldıktan sonra geriye kalanı karşılık gösterilmek üzere, bir istikrazın akdedilmesi suretiyle yapılmalıydı⁵².

1329 (1913) yılında Bergama ahalisi yollarının olmamasından dolayı toplanarak kendi aralarında bu işin çarelerini araştırmaya başlamışlardır.⁵³ Yine aynı yıl, Bergama kazası hapishanesinin tamiri masrafı için 950 kuruş vilayetçe ayrıldı⁵⁴. Menemen-Bergama yolu üzerinde bulunan Eğrigöl köprüsünün döşemeleri bozuk olduğu için ulaşımı engellediği ve tamiri için 2519 buçuk kuruş gerektiği vilayet de ki ilgili özel komisyona havale edilmiştir⁵⁵.

Şehir içi ulaşımında büyük bir yeri olan tramvaylar 1913 yılında çoğunlukla atlar vasıtasıyla iş görüyorlardı. Ancak,değişen zamana uyularak şehirde bulunan tramvayların elektrikli olması için hükümet ile İzmir tramvay kumpanyası arasında görüşmeler başlamış ve bu konu padişahın onayına sunulmuştur⁵⁶. 20 Mayıs 1913 yılındaki Ahenk gazetesi; Soma-Bergama-Dikili arasında da bir elektrikli tramvayın yapılması için girişimlerde bulunulduğu haber verilmektedir⁵⁷.

⁴⁸ Ahenk,26 Kanun-u evvel 1329, 3 Şubat 1329.

⁴⁹ Ahenk, 24 Teşrin-i sani 1913. (24 Zi'l-hicce seneyi hicriye 1331)

⁵⁰ Ahenk,17 Zi'l-hicce sene 1327.

⁵¹ Anadolu , 21 Teşrin-i evvel 1329.

⁵² Ahenk, 29 Teşrin-i sani 1329.

⁵³ Köylü ,8 Şubat 1329.

⁵⁴ Ahenk, 9 Kanun-u evvel 1326.

⁵⁵ Ahenk,1Eylül 1910.

⁵⁶ Ahenk,30 Ağustos 1329.

⁵⁷ Ahenk, 21 Mayıs 1330, Anadolu, 11 Kanun-u evvel 1329..

1913 yılının Aralık ayın da ise; Bergama-Menemen yolunun inşa ve tamirâtı hakkında vilayetçe gerekli emirler görevli memurlara verildi⁵⁸.

Osmanlı ekonomisi, ulaşımı, kültürel yaşamı üzerindeki yabancıların baskısı ve etkinliği İttihat ve Terakki Partisi'nin "Milli İktisat" uygulaması gereği olarak, ortadan kaldırılmaya çalışılıyordu. Bu çalışmaların bir örneğini de İzmir'deki vapur şirketlerinin yabancı tekelinden kurtarılarak yerine Türk şirketlerinin açtırılmasında görülmektedir.

Körfez vapurlarının "Hamidiye Anonim Şirketi" Vapurları, haftada iki defa yani, Salı ve Cuma günleri sabahları alafranga saat dokuzda, İzmir İskeleyi'nden Edremit'e doğru yola çıkıyordu. Eski Foça, Dikili, Ayvalık ve Burhaniye Limanları'na uğrayarak seferini tamamlıyordu⁵⁹.

1330 (1913-1914) yılında İzmir ile Çanakkale arasında bir şimendifer hattının inşa edilmesi düşünülmüş ve bu iş için de, bir Fransız şirketine imtiyaz verilmişti. Demiryolunun İzmir'den Edremit'e kadar olan ilk kısmı üzerinde araştırma yapmak üzere bir grup Fransız mühendis İzmir'e gelmişti. Çanakkale'den Ezine yoluyla İzmir'in Karşıyaka mevkiine gelecek olan bu hat ile, Edirne'den Karabiga'ya dönecek demiryolunun inşasını ve işletmesini üzerine alan şirketin adı Omnium Dientrepuise idi. Kal'a-i Sultaniye'den başlayarak Ovacık ve civarı, Edremit, Burhaniye, Ayvalık, Dikili ve Aliğa'dan çıkarak Karşıyaka'da son bulacak ve Ezine'den ayrılan bir kol ile Çalpazar Köyü'nden veya yakınlarından geçerek Karabiga'ya gidecek hattın, bir Fransız Şirketi tarafından işletilebilmesi için irade-i seniye çıkmıştı. Şirket, Osmanlı kanunlarına ve hükümet tarafından düzenlenen şartlara uyacaktır. Şirket'in memurları ve çalışanları Osmanlı tebasından olacak ve yalnız fenni memurlar başlangıç tarihinden itibaren 10 sene için ecnebilere alınacaktır. Bunların isimleri Nafia Nezareti'ne bildiriliyordu. Şirketin imtiyaz süresi 99 sene idi. Bu hattın hasılatı hükümet tarafından sağlanmış olmayıp kar ve zararlar şirkete aitti ve fazla hasılat ise hükümetin için devlet bu yolla kendine bir gelir kaynağı sağlamış oluyordu. Hattın uzunluğu ise, 450-500 kilometre olarak düşünülmüştü⁶⁰.

3- Bergama Kazası'nın Ekonomik Hayatı :

a- Bergama Kazasında Tarım, Orman ve Hayvancılık ve Sanayi:

1890/1891 tarihli Aydın Vilayeti Salmesinin göre Aydın Vilayeti'nin yüzölçümü 53798 km² idi. Bu arazinin ancak % 26.5 de tarım yapılıyordu. Bunun dışında Vilayetin toprakları , 4972 km² lik tarıma uygun olduğu halde kullanılmayan alandan, 28.221 km²'lik tarıma uygun olmayan alandan ve 6337

⁵⁸ Ahenk, 13 Kanun-u evvel 1913.

⁵⁹ Köylü, 27 Teşrin-i sani 1329.

⁶⁰ Ahenk, 13 Şubat , 22 Haziran, 27 Kanun-u sani 1330.

km2 lik ormanlık alandan oluşuyordu.Vilayete oranla İzmir Sancağı'nda tarım yapılan alan daha çoktu (yaklaşık % 38.5 , Bkz.Çizelge-I) :⁶¹

Çizelge-I : (km2 hesabıyla) :

Kaza Adı :	Tarıma Uygun :	Tarım Yapılan :	Tarıma Uygun Olmayan :	Ormanlar :	Toplam :
İzmir	1800	1200	993	244	3037
Bergama	1500	1200	1026	330	2856
İzmir Sancağı	6400	4795	4874	1162	12426
Aydın Vilayeti	19250	14278	28221	6337	53798

Çizelge I de görüldüğü gibi, İzmir sancağının yüzölçümü Aydın Vilayeti'nin % 23 kadar olduğu halde , tarıma uygun ve tarım yapılan alan % 33 civarındaydı. İzmir Sancağı'nda en önemli tarım alanları, sırasıyla İzmir, Bergama, Tire, Menemen ve Ödemiş kazalarıydı⁶².

Dokuma sanayiinin hammaddesi olan bitkilerden keten ve kenevir en çok Bergama ve Ödemiş'te yetiştirilirdi. Bergama,Bayındır,Tire, Manisa, Kasaba, Salihli, Gördes, Akhisar, Kırkağaç ,Soma, Bozdoğan, Nazilli kazalarında yetişen pamuktan yılda 250.000 lira, tohumundan ise 40.000 lira gelir elde edilirdi.Özellikle de İzmir ve Saruhan Sancaklarında yetişen kök boyadan , yılda ortalama 5.000 lira gelir sağlanırdı⁶³.

S.Faroqhi'nin 1500-1650 yılları arasında Batı Anadolu'nun sanayi üretimiyle ilgili verdiği bilgilere göre, İzmir'de pamuk ipliği , pamuklu dokuma, çarşaf, gömlek, keten bezi; Manisa'da yünlü, halı, kilim, seccade, battaniye; Tire ve Birgi'de çuval, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ; Bayındır, Akhisar, Gördes, Bergama'da pamuk ipliği, pamuklu dokuma; Ayazmend (Altınova) ve Çeşme'de dericilik üretimleri yaygındı ⁶⁴.

İzmir'in geleneksel iş kollarından biri de dericilikti.1884'de İzmir Sancağı'nda, 52'i İzmir, 6'sı Menemen, 17'si Ödemiş ve 35'i Bergama da olmak üzere toplam 62 debbağhane vardı⁶⁵. Debbağhaneler de ilkel yöntemlerle yarı

⁶¹ 1890 / 1891 Tarihli Aydın Vilayeti Salnamesi , s.702-703 .

⁶² A.g.e. s.702-703. ; Abdullah Martal , Değişim Sürecinde İzmir'de Sanayileşme , -19. Yüzyıl , Dokuz Eylül Yayıncılık, İzmir,1999,s.57.

⁶³ Aydın Vilayeti Salnamesi,1890/1891 ,s.716-717 ; A.Martal , a.g.e. , s.58 .

⁶⁴ S.Faroqhi , Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia , Cambridge ,1984 , s.134-153 ; A.Martal , a.g.e. , s.121.

⁶⁵ Aydın Vilayeti Salnamesi , 1884-1885 , s.241 ; A.Martal , a.g.e. , s.158.

işlenmiş hale getirilen deriler Avrupa'ya ihraç edilir ve orada işlendikten sonra büyük fiyat farkıyla geri dönerdi. Batı Anadolu ormanlarında bol miktarda yetişen ve içerdiği tanin maddesi nedeniyle derinin işlenmesinde kullanılan palamut, İzmir'in ihraç ürünleri arasında ilk sıralarda yer almaktaydı⁶⁶.

İzmir Vilayetinın Baytar Müfettişi Artin Kemal Efendiydi. Vilayetin 1331 yılı için bütçesi görüşülürken, hayvan ıslahı konusu tartışılmış ve yetiştiriciye damızlık verilmesi uygun görülmüştü. Vilayetin dahilinde halkın et ihtiyacının karşılanmasında kasaplarla-baytarlık arasında erken kesimi öncesi kontrolden doğan sorunlar ortaya çıkmıştır. İzmir ve çevresinde zaman zaman ortaya çıkan hayvan hastalıklarıyla da uğraşmak zorunda kalan Baytarlık işlerinin daha düzenli olarak yürütülebilmesi için Vilayet 3 bölgeye ayırmıştı:

1.mıntıka; İzmir, Urla, Çeşme, Seferihisar, Manisa, *Bergama*, Ayvalık, Soma ve Kırkağaç. 2.mıntıka: Ödemiş, Tire, Bayındır, Söke ve Kuşadası, 3.mıntıka ise; Denizli, Muğla ve Antalya idi⁶⁷.

İzmir Vilayeti'nin Ziraat odası, başkanı Rüşti Beyin başkanlığında vilayetin ziraat politikasıyla ilgili toplantılarını sürdürerek fonksiyonunu yerine getiriyordu. Asker ailelerinin arazi ve ürünlerini işlemek harman yapmak ve toplamak gibi işleri için oluşturulan amele taburlarından mülhakata, isteyen ve ihtiyacı olanlara gönderilmesi kararlaştırılmış⁶⁸Bunun arkasından mahallinde istihkam edilmek için amele taburlarından dağıtım yapılmıştı. Buna göre, *Bergama*'ya 135, Kuşadası'na 100, Seferihisar'a 50, Nif'e 130, ve Tire'ye 150 vs. amele taburu gönderilecekti⁶⁹.

1330 senesi için palamut mahsulü tahmini ise şöyleydi: İzmir kazası 621.826, Bergama 500.891, Menemen 10.000, Ödemiş 30.000, Kasaba 3132 v.s. idi⁷⁰.

İzmir ve çevresinde palamut ve palamutçuluk, ard bölgeye göre daha düşük bir düzeyde bulunuyordu.Palamutçuluğun işgal ettiği alan, palamut işiyle uğraşan insan mevcudu ve senelik yetişen palamut miktarı kazalara göre şöyleydi⁷¹ :

⁶⁶ A. Martal , *a.g.e.* , s.158.

⁶⁷ Sabri Sürgevil, 1914-1918 Yılları Arasında İttihat ve Terakki Fırkasının İzmir Politikası , Basılmamış

Doktora tezi, EGE Üniversitesi Edebiyat fakültesi, İzmir, 1984, s. 65.

⁶⁸ *Ahenk*, 29 Nisan 1331.

⁶⁹ *Ahenk*, 18 Mayıs 1331.

⁷⁰ Sabri Sürgevil , *a.g.tez.*, s.183.

⁷¹ S.Sürgevil, *a.g.tez.*, 183 –184.

Kaza adı :	Palamutluğun İşgal ettiği arazi dönüm	Palamut işiyle uğraşan nüfus :	Senelik yetişen miktar(kantar):
<i>Bergama</i>	2000000	3000	600000
Ödemiş	150000	5000	40000
Menemen	5000	1500	15000
Urla	17000	300	13000
Tire			
Bayındır			
Foçateyn			
Çeşme			
Nif			
Seferihisar			

Toplam olarak İzmir Sancağı dahilinde 219.200 dönüm palamut arazisi üzerinde 12300 nüfus palamutçulukla uğraşmakta, senelik olarak da 688.000 kantar ürün elde edilmekteydi. Aydın Vilayetinde ise, yıllık palamut ürünü tahminen 40 milyon kıyye idi. Yabancı tüccarlar palamut ürünü üzerinde hayli oyun oynamışlar fiyat düşürmekle kalmayıp, dışarıdaki satın alma arzusunun da azaltmışlar, palamut yerine geçecek kimyevi bir madde bulunduğu söylentisini de çıkararak palamutu ucuza almaya çalışmışlardır. Bu durumu görüp konu üzerinde araştırma yapan Ziraat Müdürlüğü, İngilizlerin palamutun beher kantarına 5 İngiliz lirası vermelerini, Almanların beher kıyyesini İstanbul'da 6 kuruştan mübayaa etmelerini, hala palamuta olan ihtiyacı gösterir bulmuştu. Bu görüşü destekler bir belirtide Marsilya'ya yapılan ihracat gösterilmişti. Gerçekte söz konusu Fransız limanına 1904 tarihinde 6473 tonilato palamut ihraç edilmiş iken, 1913 yılında bu rakam 10986 tonilatoya yükselmişti. 1914 yılında ise, 1270000 kıyye olmuştu⁷².

Vilayetin tarım ürünleri arasında önemli bir yeri bulunan palamut ürünü üzerinde oynanan oyunlar dönemin İttihat ve Terakki Fırkası'nın ileri gelenlerinin ve yönetimin dikkatini çekmişti. İzmir mıntıkası İktisat Müdüriyetinin hazırladığı rapor bu konuya getirdiği öneri ve görüşler özetle şöyle idi:

" Dahilde palamut mahsulünü himaye edecek bir kuvvetin olmaması palamut müstahsilleriyle yerli tacirlerin vaziyet ve ihtiyaç ile uygun bir teşkilat etrafında birleşmeleri,

⁷² S. Sürgevil, a.g. tez., s.184.

Dış tüketici piyasalarda ihracat ile uğraşan ticeratgahların yekdiğerleriyle rekabet etmeleri. Rekabet tesiriyle fiyatları büyük tacirlerin zürradan ve yerli tüccardan mümkün olduğu kadar ucuz fiyatlarla mübayaa' ya çalışmaları,

Kuvvetli palamut müstehlikleri altı aylık ihtiyacları için kafi gelecek miktarda sanayi'de palamutun yerine kimyevi bir madde kaim olmuş,.teranesiyle sahte istigna göstermeleri, böylece elden çıkardığımız malın fiyatları üzerine her suretle hakim olmak gerekir⁷³.

4- Eğitim:

İzmir'de Vakıf ve diğer kütüphaneler camilerin bünyesinde yer alıyordu. 1891 yılında, İzmir Sancağı'ndaki 19 kütüphanenin 4'ü köyde, 3'ü Bornova nahiyesinde, 12'si merkez kazadaydı. Merkez kazalardan biri olan Bergama da ise 3 kütüphane bulunuyordu⁷⁴.

II. Abdülhamit devrinde sancak ve kaza merkezlerinde Maarif Meclisi kurulmaya başlamıştır. Konya ve Aydın vilayetlerindeki pek çok sancak ve kazada İzmir Darümuallimin mezunlarının buralara tayin edilmesinden sonra Maarif Meclisleri kuruldu. Suriye, Selanik, Yanya vilayetleri ile birlikte Aydın Vilayeti'nde de Maarif Meclisi kurulması için 6 Nisan 1882 tarihinde Babıaliye bir tezkere verildi⁷⁵.

İzmir Sancağı'nın Bergama Kazasında 1908 yılındaki Maarif Heyeti şu kişilerden oluşuyordu⁷⁶ :

Reis: Ahmed Hulusi Efendi, Azalar: Muallim Halil, Abdülkadir Abdullah, Halil Hilmi, Katip ve Sandık Emni: Hüseyin Efendiler ile Rasih Bey.

Aydın Vilayeti'nin maarif gelirlerinden İzmir Sancağı'nın Bergama Kazası'na 1908 yılında 25.736 kuruş ayrılmıştır.⁷⁷

İzmir'de rüştiye mektebinin açılması için Maarif Meclisi Umumisi 6 Şubat 1856 tarihinde "İzmir Mekatibi Sıbyan Nizamnamesi" ile birlikte Mektebi Rüştiye Nizamnamesini de kabul etti. İzmir Sancağı'nın kazalarından biri olan Bergama da 1878 yılında rüşdiye mektebi tesis edildi⁷⁸.

1909 yılının Aralık ayında Bergama'da boş bulunan Rüşdiye mektebi muallim-i evveli görevine Mustafa Şevki Efendi tayin edildiği belirtilmektedir⁷⁹.1910 yılının Eylül ayında ise; Nevahi-yi Bergama iptidai mektebi muallimi evveli görevine aynı okulda muallim-i sani olarak görev yapan Halil İbrahim Efendi tayin edildi⁸⁰.Bergama'ya bağlı Poyracık kasabasında Maarif Komisyonu seçimi 30 Ocak 1911'de yapıldı.Bu seçimi;

⁷³ S.Sürgevil, a.g.tez., s.185

⁷⁴ *Aydın Vilayet Salnamesi*, Mali , 1307,II,s.430-431.

⁷⁵ *Aydın Vilayeti Salnamesi* , H.1298,s.67.

⁷⁶ *Aydın Vilayeti Salnamesi* , H.1319, s.107-116,143,150,158,165,171,176,185,192.

⁷⁷ *Aydın Vilayet Salnamesi*, H.1326, s. 296, 308, 359 , 383, 400 .

⁷⁸ *Aydın Vilayeti Salnamesi*,Mali1307 ,s.264-267.

⁷⁹ *Ahenk*, 15 Zî'l-hicce 1327.

⁸⁰ *Ahenk*,4 Ramazan 1328.

Maarif komisyonu başkanlığına ; Belediye reisi Ahmed Hamdi Efendi, katipliğine Mahir Bey, azalığına Tevfik, Hocazade Hafız Mehmed, Arabacızade Mehmed Musa Efendizade Hafız Kamil, Belediye Katibi Hakkı, Hoca Hüseyinzade Hacı Hafız Süleyman Efendiler, Pabuççu İsmail Usta ve Süleyman kazanmışlardır.Seçilen kişilerin tayinleri İzmir Vilayeti Maarif Müdürlüğü'nce de kabul edilip,Poyracık kasabasına bildirildi.1911 yılının Mart ayında ise, Bergama kazasının Kınık nahiyesi'ndeki maarif işlerinin düzenlenmesi için Maarif Komisyonun da değişiklik yapıldı.Eski komisyon yerine Kargaların Hafız Hasan, azalıklara da Hocazade İbrahim, Arabacızade Hasan Efendiler,Buldanzade Hacı Mehmed Ağa Arabacı Hacı Emin Ağa , katipliğe ise; Ekmekcizade Mehmet Efendi tayin edildi⁸¹.

1911 yılının Şubat ayında ; Çandarlı nahiyesi Maarif Encümeni başkanlığının kararıyla Maarif Komisyonu Sandık Eminliği'ne Hacı Hüseyin Hulusi Efendi tayin edildi⁸².

1913 yılında Bergama Rüşdiye mektebinin tamiri için ; 500 kuruş havale Vilayet Maarif Müdürlüğü'nce kazaya gönderildi ⁸³. Bergama'nın Kozak nahiyesi iptidai mektebi muallimliğine Mehmet Tevfik Efendi tayin edildi⁸⁴.

5-Sağlık :

Bergama'nın Kınık kasabasında 1910 yılının Mayıs ayının başında dizanteri görülmüş ve ay sonuna kadar kasabada ölenlerin sayısı 40'ı aşmıştır. Kasaba da görülen dizanteri salgının nedeninin halkın içme suyu olarak çay suyunu kaynatmadan kullanılması gösterilmiştir. Halka, içme suyunu kaynatmadan içmemeleri söylenmiş ise de kasaba halkı buna pek dikkat etmediği için salgın Kınık da devam etmiştir.Bunun üzerine, Kınık'daki dizanteri salgınıyla fenni yollarla mücadele etmek ve gerekli tedbirleri almak için belediyece kazaya bir tabip görevlendirilmişdir⁸⁵.

Bergama kazasının Reşadiye, Ilıca-yı Bergama ve Nevahi-yi Bergama nahiyelerindeki hayvanlarda Ocak 1911'de kolera hastalığı görülmüştür⁸⁶. Yine,1911 yılının Nisan ayında, Bergama da verem hastalığı görülmüştür.Kaza da veremin kısa süre içinde yaygınlaşmasının sebebi olarak ise, veremden ölenlerin eşyalarının kazada satılması gösterilmektedir.Bu yolla hastalık kaza da bulaşıyor ve önü alınamaz bir hale geliyordu⁸⁷.

6-Bergama'da Siyasi Hayat :

Yunanistan'ın Girit'i 1909 yılının Ekim ayında ilhak etmesi üzerine, İzmir'de Osmanlı İmparatorluğu'nun Girit üzerindeki haklarının devamını

⁸¹ *Ahenk*,1 Rebiü'l-evvel 1329 .

⁸² *Ahenk*, 13 Safer 1329.

⁸³ *Ahenk*, 4 Teşrin-i sani 1913.

⁸⁴ *Ahenk*, 7 Teşrin-i evvel 1913.

⁸⁵ *Ahenk*, 26,28 Mayıs 1327

⁸⁶ *Ahenk*,11 Kanunu-u sani 1911.

⁸⁷ *Ahenk* ,22 Nisan 1330 .

kanıtlayabilmek için bir miting düzenlenmesine karar verildi. Miting Heyeti tarafından İttihat Terakki'nin Yahılar, Şehir, Tilkilik, Karşıyaka ve Vatan klüpleriyle Arnavud, Başkim ve bütün Rum, Ermeni, Musevi klüplerine haber verilmiştir⁸⁸. İzmir'deki mitinge benzer şekilde 3 Ağustos 1909 tarihinde Bergama da miting düzenlenmiştir. Bergama'da yapılan miting de; 15.000 kişi hazır bulunmuş, nutuklar verilmiş, orada bulunan halk Girit'in Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaması için, gerekirse canlarını feda edeceğine dair yemin ederek Meclis-i Mebusan ve Sadarete Müftü Efendi, Rum, Ermeni ruhani reisleri, hahambaşı ve belediye reisinin imzasıyla şu telgrafı çekmişlerdir :

" Sevgili Girid için efkâr-ı umumiyenin galeyanına karşı hükümetimizin vaz' ve sakenanesi acaba millete güvenmemekdenmidir? Şimdi anasır-ı muhtelefeden mürekkeb hal-i ictimâ'da bulunan onbeş bin kişi hayatını, mevcudiyetini her dakika fedaya ahd ve misak ederek Girid üzerindeki hakkı hükümrânımızı tasdik-i fiilisini görmek istiyoruz"⁸⁹.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önderliğinde Osmanlı Devleti'nin çeşitli vilayetlerinde ve İzmir'de Donanmaya İane Cemiyeti kuruldu. Kadın ve erkeklerin yardımı ile donanmaya iane(yardım) toplanmaya başlanmıştı. Kısa zamanda yardım toplamı İzmir ve mülhakatında yüksek rakamlara yükselmiştir. Bu işin böyle geçici ve fahri bir şekilde idare olunamayacağı anlaşıldığından İstanbul'un bu husustaki kararına uyularak İzmir'de bir Donanma Cemiyeti teşekkül etti⁹⁰ Kısa sürede Aydın Vilayeti'nin bazı önemli sancak ve kaza merkezlerinde şubeler açıldı. Bu şubelerden biri olan Bergama kazası ve onun merkez nahiyesi olan Poyracık nahiyesinde Ekim-Aralık 1910 yılında milli bir sergi düzenlenmiştir. Sergiye öğrenciler, askerler ve halk büyük destek vermiş ve satılıp geliri cemiyete gitmesi amacıyla bir takım eşyalar vermişlerdir⁹¹.

1910 yılında, İzmir'e bağlı kazaların pek çoğunda, sözgelimi Çeşme'de, Urla'da, Bergama da Rum Metropolidi veya Metropolit vekilleri Kaza İdare Meclislerinin tabii azaları idiler⁹².

1912 Mebusan Meclisi Seçimlerinin İzmir'de Uygulanması :

Osmanlı Mebusan Meclisi 5 Ocak 1912 tarihinde, 3 ay içinde yeniden seçim yapılması şartıyla tatile gitmiştir. Meclisin tatile girmesiyle beraber İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Rum grubu seçim hazırlıklarına başlamıştır. Rum grubun Hürriyet ve İtilafa katılmamasına rağmen, İttihat ve

⁸⁸ *Ahenk*, 31 Temmuz 1909 .

⁸⁹ *Ahenk*, 5, 14 Ağustos 1909 .

⁹⁰ M.Kamil Dursun, *İzmir hatıraları* ,Yayına Hazırlayan :Ünal Şenel, Akademi Kitapevi, zmir,1994,s.54.

⁹¹ *Ahenk*,8, 31Teşrin-i evvel 1909,18 Kanun-u evvel 1910 .

⁹² *Aydın Vilayeti Salnamesi*,1326 (sene-i hicriyesine mahsus) , Vilayet Matbaası, s.279,298 ve 354.

Terakki seçimlerde Rumların desteğini alabilmek için Rum cemaatinin en yüksek organı Patrikhaneye temsilci göndermiştir ⁹³.

1912 yılına gelindiğinde İ.T.C. bu bölgede murahhaslıklar ve kulüpler yoluyla örgütlenmişti. Cemiyetin Aydın Vilayeti murahhasları Talat (Muşkara) Bey ve Giritli Raşid Bey idi⁹⁴. Talat Bey, 1912 yılının Nisan ayından itibaren Aydın Vilayeti'nden ayrılmıştır. Aydın Sancağı'nın İ.T.C. murahhasları Kazım Bey ve Emin Bey'dir⁹⁵. Manisa Sancağı murahhasları Karaosmanzade Halid Paşa ve Yenişehirizade Abdürrahim Efendi'di. Denizli Sancağı murahhasları ise Yusuf Ziya ve Ali Beylerdi⁹⁶.

İ.T.C. ve H.İ.F. listelerinde yer alan adayların yanı sıra bağımsız olarak bir çok kişinin adaylığını koydukları anlaşılmaktaydı. Dönemin İzmir basınında adaylıkları Heyet-i Teftişiyelerce duyurulan bu kişilerin isimleri ve adaylıklarını koydukları sancaklar şunlardır :⁹⁷

İzmir Sancağı: Namazgâh Kurşunlu Cami-i şerifinde dersiam Mısırlızade Hoca İbrahim Efendi, *Çandarlı'da* Avukat Ömer Lütfü Efendi ve Avukat Dimitraki Dimitriyadi Efendi.

Aydın Sancağı: Esbak Bozdoğan Kaymakamı Hasan Tahsin Efendi, Aydın Dava Vekillerinden Ethem Bey, Avukat Birgili Fikri Efendi ve Sökeli Hacı Kazımzade Mehmet Emin Efendi.

1912 Seçimlerinin yapıldığı dönemde İ.T.C.'nin Aydın Vilayeti genelinde yaygın bir şekilde kulüpleri bulunuyordu. Basında değişik tarihlerde yer alan haber, duyuru ve protesto telgraflarında belirleyebildiğimiz kadarıyla, Vilayet genelinde İ.T.C'ye bağlı veya cemiyetin amacına hizmet eden bazı kulüpler şunlardır :

İzmir Sancağı: Merkez kazada; Uhuvvet, Tilkilik, Meşrutiyet, Şehir, Vatan, Tepeköy, Bornova Osmanlı İttihat ve Terakki, Yeni Çiftlik, Arslanlar, İki Çeşmelik, Yalılar, Balçova, Karşıyaka kulüpleri bulunuyordu. Sancağa bağlı kazalarda ise ; *Bergama* İttihat, Tire İttihat ve Reşadiye İttihat ve Terakki dir.

İ.T.C. 1912 seçimlerine bu güçlü örgütüyle girecek ve örgütünün sağladığı bütün olanakları kullanmak zorunda kalacaktı.

Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesinden kısa bir süre sonra, Vilayet merkezine seçim hazırlıklarına başlanması için emir gelmiş, Mart ayında yapılacak olan seçimleri denetlemek üzere bir teftiş heyeti oluşturulmuştur. Heyette bulunan üyeler şunlardır: Belediye Başkanı Ethem Bey, Vilayet İdaresi üyelerinden Evliyazade Refik Bèy, Cemal Paşa , Barutçu Dimitraki , Mordehay Levi, Belediye meclis üyelerinden Nakibzade Cemal Bey, Ceffarizade Kemal Bey,

⁹³ *Ahenk*, 21 Kanun-u sani 1912.

⁹⁴ *Anadolu*, 2, 26 Kanun-u sani 1912.

⁹⁵ *Anadolu*, 3 Nisan 1912.

⁹⁶ *Anadolu*, 22 Kanun-u evvel 1912 ; 18 Şubat 1912.

⁹⁷ *Ahenk*, 24-29 Mart 1912 ; *Anadolu*, 24-29 Mart 1912.

Kantarağasıade Ali Bey, Emirlerhancısıade Refik Bey ve İskenderoğlu Yuvan Efendi⁹⁸.

Mart sonunda İzmir Sancağı'nda mebus seçimlerine geçilmiştir.İzmir Sancağı ile ona bağlı Bergama kazasında mebus adaylarının aldıkları oylar şöyledir⁹⁹:

Kazaların Adları :	Mebus Adayları :	Aldıkları Oy Miktarları :
İzmir Livası		
	Musa Kazım Efendi	İttihat 344
(Toplam müntehib-i sani 380)	Seyid Bey	Ve 344
288Müslim-92 gayrımüslim	Emanuelidi Efendi	Terakki 328
	Karolidi Efendi	Fırkası 343
	Nesim Mazliyah Efendi	333
	Vahan Efendi	Adayları 329
Bergama	Musa Kazım Efendi	İttihat 44
(Toplam müntehib-i sani 45)	Seyid Bey	Ve 44
	Emanuelidi Efendi	Terakki 44
	Karolidi Efendi	Fırkası 44
	Nesim Mazliyan Efendi	44
	Vahan Efendi	Adayları 44
	Anderya Kavafaki	1
	Ksenefon Anastasyadi	1
	Muammer Bey	1
	Lazari İstematyadi	1
	Midhat Kemal Bey	1
	Tahir Bey	1

Bergama kazasında 5'i gayrı Müslim olmak üzere toplam 45 müntehib-i sani seçilmiştir. Yapılan mebus seçimlerinde İ.T.C. adayları 44'er oy alarak başarılı olurlarken, H.İ.F. adayları yalnız 1'er oy alabilmişlerdir¹⁰⁰.

92 gayrımüslim müntehib-i sani'nin 42'si Rum'dur. Hepsi İttihat ve Terakki adaylarına oy vermiştir.H.İ.F.adayları Türk müntehib-i sanilerden oy alamamışlar ancak Rum Meşrutiyet Kulübü ile yaptıkları anlaşmaya uygun olarak Rum müntehib-i sanilerin oylarını alabilmişlerdir.

⁹⁸ Anadolu, 13 Mart 1912 ; Ahenk,16 Kanun-u sani 1912.

⁹⁹ Anadolu, 31 Mart, 3 Nisan 1912. Fevzi Demir, " İzmir Sancağı'nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimler", 9 Eylül Üniversitesi,Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.1,S.1 ,Yıl. 1991.İzmir,1991,s.177-

179 .

¹⁰⁰ Anadolu, 7 Nisan 1912.

Seçim sonuçlarının alınması zerine "İttihat ve Terakki Cemiyeti İzmir Vilayet Heyet-i Merkeziyesinden" İzmirliyle teşekkür eden bir beyanname yayınlanmıřtır¹⁰¹. Galip Bahtiyar İ.T.C.'nin bu başarısında cemiyetin aday semekteki isabetinin, Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin karışık yapısının ve Yunan Hkmeti'nin yönettiği Rum Meşrutiyet Kulübü ile birlikte hareket etmesinin önemli rol oynadığını belirtiyordu¹⁰².

Sonuç:

II. Meşrutiyetin İlanı Osmanlı Devleti'nin diğer vilayetlerinde olduğu gibi İzmir Vilayetinde de sevinçle karşılandı.1908 yılının Aralık ayında yapılan Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerini bütün yurttaki olduğu gibi, vilayette de İ.T.Cemiyeti'nin adayları kazandı. İ.T.Cemiyeti İzmir Vilayeti ve bütün yurttaki kadrolaşmaya başladı.

Yunanistan'ın Girit'i ilhak etmesi üzerine, i İzmir vilayeti ve 1909 yılının Ağustos ayında Bergama kazasında protesto miting ve gösterileri yapıldı.

Mart 1912 yılında yapılan Meclis-i Mebusan seçimlerini de büyük çoğunlukla iyi örgütlenmiş olan ve Rum adaylardan da destek alan İttihat ve Terakki Fırkası kazandı. Bu seçimlerin etkisi Bergama kazasında da hissedildi.

Balkan Savaşlarından sonra Anadolu'nu her yerine olduğu gibi İzmir vilayeti ve Bergama kazasına Rumeli'den gelen müslüman göçmenler yerleştirildi. Ayrıca Yunanistan'da Megalo İdeayı gerçekleştirmek amacıyla İzmir vilayeti ve kazalarına yunan nüfusunu arttırmaya çalıştı. Balkan Savaşları sebebiyle erkekler askere alındığından üretim düştü.Yiyecek sıkıntısı ve içme sularının kirlenmesi nedeniyle kazada dizanteri, kolera, verem ve frengi vs. gibi hastalıklar görüldü.Ancak bu hastalıklar için gerekli önlemler vilayetçe alındı.

1908-1914 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarına girmesine rağmen Bergama kazasında okul sayısı arttığı gibi, kazayı İzmir Vilayeti ve diğer vilayetlere bağlayan, kara, demir ve deniz yolu taşımacılığında geliştiğini görmekteyiz.

Donanmaya İane Cemiyeti'nin şubeleri, Bergama kazasının da oluşturuldu. düzenlediği sergi ve panayırılarla donanma ya iane cemiyetine önemli miktarda İzmir vilayeti ve Bergama kazasından yardım toplandı..

1909-1914 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin yaşadığı çalkantılı dönemin etkisi İzmir Vilayeti'nde olduğu gibi onun önemli kazalarından biri olan Bergama da da görüldü.

BİBLİYOĞRAFYA:

1-Salnameler:

H. 1297 Aydın Vilayeti Salnamesi

H.1298 Aydın Vilayeti Salnamesi,

¹⁰¹ Anadolu, 5 Nisan 1912.

¹⁰² Anadolu, 11 Nisan 1912.

Aydın Vilayeti Salnamesi,Mali1307,
Mali 1307 Aydın Vilayeti Salnamesi ,C.II..

Aydın Vilayeti Salnamesi, 1884-1885 ,
1890 / 1891 Tarihli Aydın Vilayeti Salnamesi,
1317 Aydın Vilayeti Salnamesi, s.177.

Aydın Vilayeti Salnamesi,1326 (sene-i hicriyesine mahsus) , Vilayet
Matbaası,

Aydın Vilayeti Salnamesi, H.1319

H.1326 Aydın Vilayeti Salnamesi,

1927-1928 İzmir Vilayeti Salnamesi

1312 Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye, Dersaadet, 1312

1324 Osmanlı Devlet Salnamesi, Dersaadet,1324 .

1325 Osmanlı Devlet Salnamesi, Dersaadet, 1325 . .

Salname-yi Devlet-i Aliye-yi Osmaniye, seneyi maliye 1326 .

2- Kitaplar, Tezler ve Ansiklopediler:

Aydın Vilayeti Meclis-i Umumisinin 1329 Senesinde ve Beşinci Devre-yi
içtimaiyesinde İttihaz Ettiği Mukarrerat,İzmir,1329..

Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*1831,
Ankara,1943..

Baykara,Tuncer, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş,I .Anadolu'nun
İdari Taksimatı, Ankara,1988 ..

Bora, Siren, 1908-1912 *İzmir Sancağı'nda Rumlar*, D.E.Ü.Atatürk İlkeleri ve
İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1988.

Dursun, M.Kamil, İzmir hatıraları, Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel, Akademi
Kitapevi, İzmir,1994,s.54

Eriş, Eyüp, Bergama Uygarlık Tarihi , İzmir,1979..

S.Faroqhi , Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia , Cambridge ,1984 ..

İşıtman, Tarık Ziya, Bergama Coğrafyası, Bergama,1909

Karal, Enver Ziya,, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*1831,
Ankara,1943..

Martal ,Abdullah, Değişim Sürecinde İzmir'de Sanayileşme -19. Yüzyıl ,
Dokuz Eylül Yayıncılık, İzmir, 1999..

Sürgevil, Sabri,1914-1918 Yılları Arasında İttihat ve Terakki Fırkasının
İzmir Politikası, Basılmamış

Doktora tezi, EGE Üniversitesi Edebiyat fakültesi, İzmir,1984.

Taçalan, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1981.

İzmir Vilayeti 1339 (1923) Senesi İstatistiği, İzmir,1923

İslam Ansiklopedisi, Bergama Maddesi, C.II, İstanbul,1979.

Meydan Larousse Ansiklopedisi, Bergama Maddesi, C.II, İstanbul,1957.

Türk Ansiklopedisi.,Bergama Maddesi, C.6, Ankara,1953.

3-Gazeteler Ve Dergiler:

Demir, Fevzi ,“ İzmir Sancağı’nda 1912 Meclis-i Mebusan Seçimler”, 9 Eylül Üniversitesi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.1,S.1, Yıl. 1991.İzmir,1991,s.177-179

Ahenk,13 Nisan 1906.

Ahenk, 9 Kanun-u evvel 1326.

Ahenk, 1, 8 Temmuz 1326 .

Ahenk, 26,28 Mayıs 1327

Ahenk, 15, 17 Zi’l-hicce 1327.

Ahenk, 27 Rebiü’l-evvel sene-yi hicriye 1328

Ahenk, 4 Ramazan 1328.

Ahenk, 1 Rebiü’l-evvel 1329 .

Ahenk, 13 Safer 1329

Ahenk,30 Ağustos 1329.

Ahenk, 5 Ağustos mali 1329 (18 Ağustos 1913) , No : 5203-5204

Ahenk, 21 Teşrin-i evvel 1329.

Ahenk, 29 Teşrin-i sani 1329.

Ahenk, 11,26 Kanun-u evvel 1329, 3 Şubat 1329.

Ahenk, 13 Şubat, 22 Haziran, 27 Kanun-u sani 1330.

Ahenk, 22,29 Nisan 1330

Ahenk, 18, 21, 30 Mayıs 1330,

Ahenk, 15 Haziran 1330.

Ahenk, 29 Nisan,18 Mayıs, 29 Haziran 1331.

Ahenk, 31 Temmuz 1909.

Ahenk, 5, 14 Ağustos 1909

Ahenk,8, 31Teşrin-i evvel 1909

Ahenk,1Eylül 1910.

Ahenk,, 18 Kanun-u evvel 1910.

Ahenk, 11 Kanun-u sani 1911.

Ahenk, 16, 21 Kanun-u sani 1912.

Ahenk,24-29 Mart 1912

Ahenk, 4, 7, 29 Teşrin-i sani 1913.

Ahenk, 24 Teşrin-i sani 1913. (24 Zi'l-hicce seneyi hicriye 1331)

Ahenk,13 Kanun-u evvel 1913

Anadolu, 21 Teşrin-i evvel 1329.

Anadolu, 11 Kanun-u evvel 1329..

Anadolu, 14 Kanun-u sani 1330.

Anadolu, 20 Şubat 1330.

Anadolu, 2, 26 Kanun-u sani 1912.

Ahenk,18 Şubat 1912

Anadolu,13, 24-29, 31 Mart 1912.

Anadolu, 3,5,7,11 Nisan 1912.

Anadolu, 22 Kanun-u evvel 1912

Köylü, 8 Şubat 1329.

Köylü, 27 Teşrin-i sani 1329

Köylü, 7,18 Kanun-u sani 1331